

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

УДК 330.322.2

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ВИЗНАЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Соколов М.О., Малютін О.К.

В статті досліджено теоретичні підходи до аналізу інвестиційного процесу, розкрито сутність економічної категорії «інвестиційний процес» та «інвестиція» за допомогою системного підходу.

Постановка проблеми. Сукупний рух інвестицій різноманітних форм та на різних рівнях являє собою інвестиційний процес, який в своєму розвитку пройшов низку стадій. Історично інвестиційний процес розвивався послідовно від прямих інвестицій в реальні активи або в цінні папери (простої форми) до побічних інвестицій в портфель майнових цінностей або фінансових активів (фондової форми) [1].

В умовах розвитку ринкової економіки в Україні інвестиційному процесу відводиться визначальна роль. Слід відмітити, що сучасна наука характеризується великим обсягом підходів щодо визначення самого поняття «інвестиційний процес». Проблемою залишається відсутність чітких методологічних та теоретичних підходів до визначення та розкриття даної економічної категорії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Еволюція дослідження поняття інвестиційного процесу вітчизняними та російськими науковцями та економістами тісно пов'язана з процесом переходу від адміністративно-командної системи управління економікою пострадянських республік до ринкових відносин. В умовах формування ринкової економіки з'явилися нові погляди на розуміння сутності інвестиційного процесу.

Так, Гусєва К., Ідрісов О., Картишев С., Крупко С., Маркова Н., Постніков А. в своїй праці визначають інвестиційний процес як процес прийняття інвестиційного рішення. [2, 3, 4].

Цікаве визначення інвестиційного процесу дає Золотогоров В., який вважає його елементом інвестиційної діяльності, що обумовлює приріст вкладеного капіталу [5]. Цієї ж точки зору дотримується й Ігонін М. [6], Кужелева Г. [7], Синіговец О. [8], які розуміють під інвестиційним процесом практичну реалізацію інвестицій або інвестиційних ресурсів, вважають його об'єктом підприємницької діяльності.

Згідно іншого підходу під інвестиційним процесом розуміється процес залучення потенційного інвестора до об'єкту інвестування з метою створення основного та оборотного капіталів для отримання підприємницького прибутку та керованого інвестиційного доходу [9].

Найбільш повне визначення інвестиційного процесу надають Ройзман І. та Шахназаров А., які в своїй праці [10] пропонують визначати інве-

стиційний процес як сукупність інвестиційної діяльності, інвестиційного середовища, об'єкта та суб'єкта інвестування.

Ігоніна Л. вважає, що інвестиційний процес в економіці будь-якого типу передбачає наявність низки умов, а саме: достатній ресурсний потенціал, присутність економічних суб'єктів, механізм трансформації інвестиційних ресурсів в об'єкти інвестиційної діяльності [11]. Тобто інвестиційний процес потрібно вивчати як систему, яка поєднує і створює зв'язок між суб'єктами та об'єктами інвестування.

Підтвердженням актуальності таких досліджень є низка наукових праць науковців, які розглядають інвестиційний процес як систему [12, 13, 14, 15, 16, 17].

Формулювання цілей статті. Основною метою даної статті є дослідження теоретичних підходів до аналізу інвестиційного процесу, розкриття сутності економічної категорії «інвестиційний процес» та «інвестиція» за допомогою системного підходу, який в найбільш повній формі відображає їх зв'язок з основними елементами національної економічної системи.

Виклад основного матеріалу. Можна відмітити, що в економічній літературі існують різноманітні точки зору на питання про сутність інвестиційного процесу, які можна узагальнити в таблиці 1.

В іноземній літературі переважають дві точки зору в розумінні поняття інвестиційного процесу. Перший підхід характеризує інвестиційний процес як інвестування в цінні папери. Прикладом цього може слугувати визначення, дане У. Шарпом: «Інвестиційний процес – це перелік процедур, за допомогою яких інвестор вирішує в які ринкові папери слід інвестувати, які за обсягом повинні бути інвестиції і в який момент їх слід здійснювати [18, с.979]. На нашу думку, дане визначення не є повною характеристикою даної економічної категорії, оскільки її сутністю є не тільки процес прийняття рішення, а об'єктом – не тільки цінні папери. Згідно другого підходу під інвестиційним процесом розуміється перерозподіл тимчасово вільних ресурсів для отримання їх власниками додаткового підприємницького прибутку та керованого інвестиційного доходу. Даний підхід, на наш погляд, описує інвестиційний процес більше з фінансової сторони. При всіх відмін-

ностях, у цих підходів є спільна риса, а саме: особливістю інвестиційного процесу в вищезгаданих визначеннях стає механізм створення єдиної системи на фінансовому ринку, яка регулює

направлення тимчасово вільних коштів до суб'єктів, що їх потребують в відповідний момент часу.

Таблиця 1

Теоретичні підходи до аналізу інвестиційного процесу

Теоретичний підхід	Підхід до інвестиційного процесу
Теорія інвестицій	з точки зору умов, що визначають обсяг та момент здійснення інвестицій в визначені цінні папери
Теорія фінансів	з точки зору механізму перерозподілу тимчасово вільних ресурсів для отримання керованого інвестиційного доходу
Теорія капіталу	з точки зору ефективного формування, функціонування та відтворення підприємницького капіталу
Теорія економічних циклів	з позиції сукупності інвестиційних циклів, які відбуваються безупинно паралельно або послідовно, здійснювані свідомо, з метою як простого так і розширеного відтворення капіталу
Теорія ігор	з позиції прогнозного характеру очікуваних результатів від практичної реалізації інвестиційних ресурсів
Теорія управління	з позиції взаємовідносин між інвестором та професійними учасниками ринку цінних паперів, спеціалізованими інститутами та організаціями, які мають ліцензію на здійснення відповідної діяльності
Теорія розвитку економічних систем	з точки зору вивчення інвестиційного середовища, де присутні системоутворюючі зв'язки між суб'єктом та об'єктом інвестування
Теорія інноваційної економіки	з позиції отримання результатів інтелектуальної праці, матеріалізованих в нових машинах та технологіях, з подальшим їхнім впровадженням в виробництво та створення економічного прибутку
Теорія грошей	з точки зору спрямування інвестиційних ресурсів на накопичення або споживання
Теорія перехідної економіки	з позиції одного з елементів в системі процесів економіки країни, яка носить комплексний характер
Теорія економічної невизначеності та ризику	з позиції діяльності інвестора, пов'язаної з невизначеністю ситуації з можливістю оцінки ймовірності досягнення очікуваного результату та відхилень від нього внаслідок інвестування
Теорія адаптивних очікувань	з точки зору концепції очікувань майбутніх наслідків від капіталовкладень, що базуються на попередніх та теперішніх результатах руху інвестиційних ресурсів
Гіпотеза ліквідності	з позиції можливості самофінансування капітальних вкладень як необхідної передумовою інвестиційних витрат
Теорія державного вибору	з точки зору прийняття урядового рішення про використання інвестиційних ресурсів, державного механізму щодо підтримки інвестицій
Теорія регулювання в інтересах суспільства	з позиції інвестування в відповідні галузі з метою їх підтримки і захисту від монопольного впливу з боку транснаціональних компаній
Теорія взаємозв'язку обсягу інвестицій та норми відсотка	з точки зору вивчення капіталу як майбутнього доходу, продисконтованого на теперішній час
Теорія людського капіталу	з позиції інвестування з метою покращення продуктивності праці, поліпшення освіти, здоров'я працюючих, а також для підвищення мобільності робочої сили та їх кваліфікації
Акселераційна теорія інвестицій	з позиції засобу отримання прибутку внаслідок збільшення обсягу виробництва
Теорія максимізації прибутку	з позиції вивчення прибутку як вихідного фактора при прийнятті інвестиційного рішення
Неокласична теорія інвестиційної поведінки	з позиції оптимальної величини використаного капіталу в залежності від вартості фірми

Джерело: складено авторами

Існують й інші погляди, в яких інвестиційний процес ототожнюється з інвестиційною діяльністю. З цього боку також можна виокремити відповідні протиріччя. Так, згідно іноземного законодавства під інвестиційною діяльністю розумі-

ється підприємницька діяльність, спрямована на залучення вільних грошових коштів невизначеного кола осіб з метою розміщення їх в цінні папери та отримання внаслідок здійснюваних з цінними паперами операцій прибутків [19]. Згідно даного

твердження інвестиційний процес може здійснюватись тільки професійними учасниками ринку цінних паперів, спеціалізованими інститутами та організаціями, які мають ліцензію на здійснення відповідної діяльності. Якщо ж вивчати Закон України «Про інвестиційну діяльність», то ототожнення інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності є найбільш широким визначення, оскільки за вітчизняним законодавством «інвестиційна діяльність – сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій [20]. Таким чином, дане визначення враховує наявність багатогранності форм існування капіталу, джерел його формування, а також різноманітні взаємозв'язки між суб'єктами ринкових відносин, що виникають при інвестиційному процесі. На нашу думку, ототожнення інвес-

тиційного процесу з інвестиційною діяльністю не розкриває сутності даної економічної категорії і призводить до розгляду інвестиційного процесу як процесу вкладення ресурсів в інвестиційний проєкт.

Слід відмітити, що практично в усіх визначеннях згадуються економічні категорії «інвестиції», «інвестиційні ресурси», «капітал», «інвестування», «інвестиційний результат». Відповідно, це ті економічні категорії, що характеризують інвестиційний процес, який відбувається шляхом залучення інвестиційних ресурсів з подальшим їх вкладенням в об'єкти інвестування в конкретний момент часу.

Якщо представити інвестиційний процес схематично, то він буде мати вигляд показаний на рис. 1.

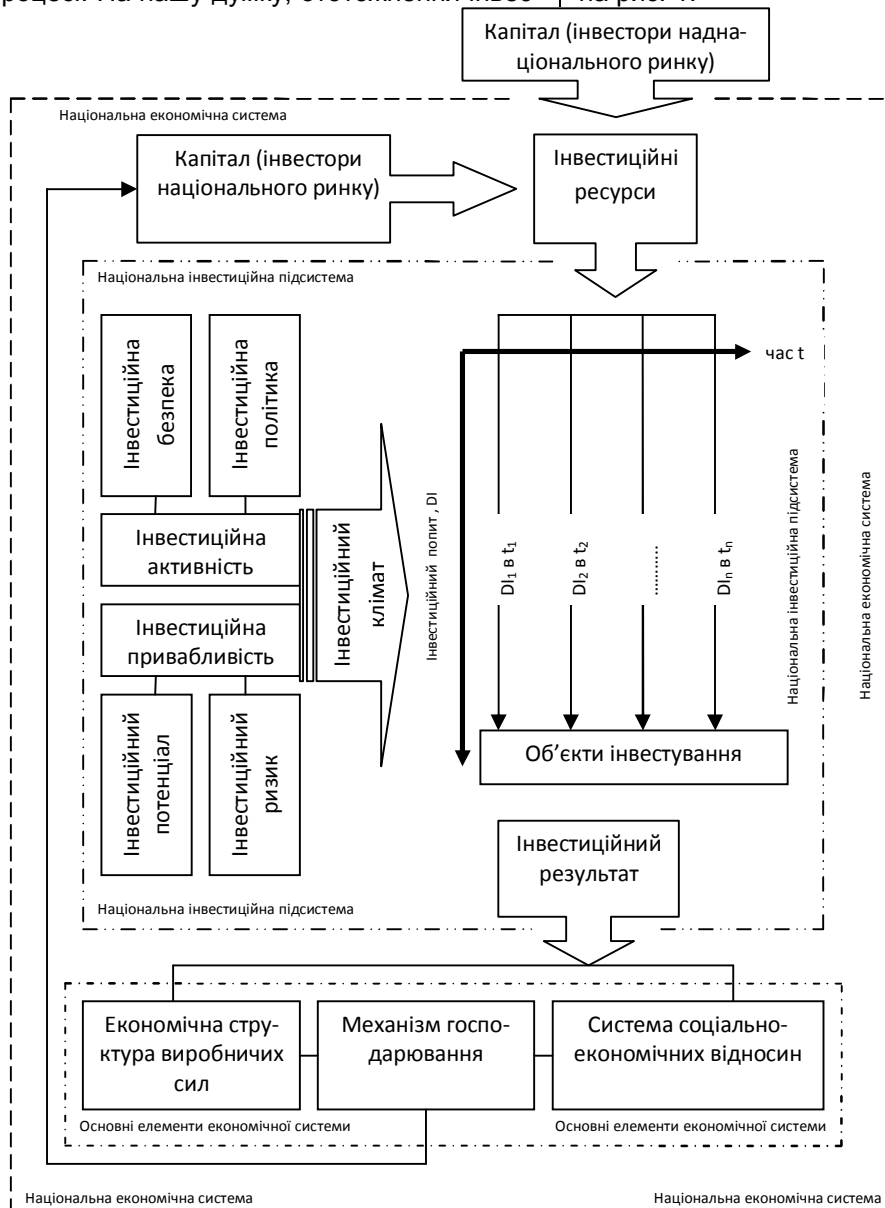

Рис. 1. Схема інвестиційного процесу та його взаємозв'язку з основними елементами економічної системи країни

Джерело: побудовано авторами

Капітал, який надходить в національну економічну систему ззовні і який формується в ній за

рахунок внутрішніх джерел, на вході в національну інвестиційну підсистему перетворюється в інвестиційні ресурси, які в свою чергу в конкретний момент часу в залежності від інвестиційного попиту трансформуються в об'єкти інвестування.

Національна інвестиційна підсистема функціонує як складова національної економічної системи, тому вона регулюється ринковими законами, а також інвестиційною політикою, що проводить держава.

Інвестиційний попит на інвестиційні ресурси в визначений момент часу формується під впливом інвестиційного клімату в національній інвестиційній підсистемі економіки. Інвестиційний клімат можна поділити на дві основні складові: інвестиційна активність та інвестиційна привабливість. Інвестиційна активність визначається інвестиційною безпекою та національною інвестиційною політикою, а інвестиційна привабливість – інвестиційним потенціалом та інвестиційним ризиком.

Інвестиційний результат, який отримуємо на виході з інвестиційної підсистеми в загальну національну економічну систему, може спрямовуватись через систему соціально-економічних відносин на споживання або накопичення, а через економічну структуру виробничих сил – на підвищення рівня виробництва та збільшення національного доходу.

Потім через механізм господарювання, який узгоджує функціонування та розвиток основних ланок економічної системи, за допомогою відповідних методів та важелів регулювання економічних процесів формується капітал, який можна повторно спрямовувати у вигляді інвестиційних ресурсів в національну інвестиційну підсистему з метою створення умов для ефективного функціонування виробничих сил та організації економічних відносин національної економіки.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи вищевказані підходи вітчизняних та іноземних науковців, а також на основі проведеного власного дослідження, під інвестиціями будемо розуміти різноманітні форми вкладення капіталу в підприємницьку та інші види

діяльності з метою досягнення в часі інвестиційного результату, здатного забезпечити ефективність функціонування виробничих сил та організації економічних відносин національної економіки.

На наш погляд, саме це визначення інвестицій найбільш повно висвітлює трансформаційне перетворення поняття «капіталовкладення» в поняття більш масштабне, яке враховує результати інвестиційного процесу і пов'язує його з основними елементами національної економічної системи.

Взаємозв'язок основних елементів економічної системи повинен регулюватися відповідним механізмом, яким може виступати інвестиційний процес. Тоді під інвестиційним процесом слід розуміти механізм трансформації капіталу на основі інвестиційного попиту та пропозиції в об'єкти капіталовкладення з метою росту та розвитку національної економіки.

Можна констатувати, що інвестиційний процес в рамках національної економіки представляє собою замкнуту систему економічних взаємовідносин залучення динамічних інвестиційних ресурсів у вигляді різноманітних форм вітчизняного та іноземного капіталу, для їх трансформації в об'єкти інвестування в конкретний момент часу в залежності від попиту в національній інвестиційній підсистемі, з метою підвищення рівня ефективності функціонування основних ланок економічної системи країни.

Слід відмітити, що розвиток сучасного інвестиційного процесу характеризується новими тенденціями, які впливають на розвиток національного економічного середовища, а саме: інноваційний характер вкладень, інвестиції в людський капітал, доповненість комплексного характеру економіки, системність капіталовкладень та безупинність інвестиційних циклів. У зв'язку з цим набуває актуальності питання приросту національного багатства, економічного росту країни за рахунок використання інвестиційних ресурсів з дотриманням відповідного рівня економічної безпеки національної економіки.

Література

1. Пивоваров С. Э. Международный менеджмент / Под ред. Пивоварова С. Э., Тарасевича Л. С., Майзеля А. И. – СПб: Питер, 2001. – 576 с.
2. Гусева К. Возможности активизации инвестиционной деятельности / К.Гусева, Н. Маркова // Экономист. – 1995 – N 7. – С.3-17.
3. Идрисов А.Б. Стратегическое планирование и анализ эффективности инвестиций / А.Б. Идрисов, С.В. Картышев, А.В. Постников – М.: Филинь, 1997 – 272 с
4. Крупко С. Инвестиционная деятельность в субъектах Российской Федерации / С. Крупко // Хозяйство и право – 2000 – № 10 – С. 36-49
5. Золотогор, В.Г. Инвестиционное проектирование : учебное пособие / В.Г. Золотогор. – Минск : ИП "Экоперспектива", 1998 – 463 с.
6. Игонин Н.В. Инвестиции: организация управления и финансирование: Учеб. для вузов по экон. специальностям / Н.В. Игонин – М.: Финансы; Юнити, 1999 – С. 48.
7. Кужелева Г.О. Инвестиційна діяльність господарюючих суб'єктів у трансформаційній економіці: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.01 [Електронний ресурс] / Г.О. Кужелева; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2007. – 20 с.

8. Синіговець О.М. Управління інвестиційним процесом на підприємстві: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.02 [Електронний ресурс] / О.М. Синіговець; Харк. держ. екон. ун-т. – Х., 2001. – 19 с.
9. Машкин В. Управление инвестиционной привлекательностью реального сектора экономики регионов / В. Машкин // «АКДИ «Экономика и жизнь» – 1999.
10. Шахназаров А. Инвестиционная привлекательность регионов / Шахназаров А., Ройзман И. // Инвестиции в России –1996 – №9 – с. 8–10.
11. Игонина Л.Л. Инвестиции: учеб. пособие / под ред. д.э.н., проф. В.А. Слепова – М.:Юристъ, 2002. – 480 с.
12. Плахтій М.О. Моделювання інвестиційних процесів на регіональному рівні в Україні: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.03.02 [Електронний ресурс] / М.О. Плахтій; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2004. – 18 с.
13. Ячменьова В.М. Особливості інвестиційної стратегії підприємства [Електронний ресурс] / В.М. Ячменьова, Т.М. Чугунова, А.В. Супрункова // Культура народів Причорномор'я. – 2006. – №88. – С. 148-152
14. Ковтун Н.В. Методологія та організація статистичного дослідження інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності: Автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.03.01 [Електронний ресурс] / Н.В. Ковтун; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2006. – 40 с.
15. Колісник М.М. Механізми удосконалення регіонального управління інвестиційною діяльністю: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 [Електронний ресурс] / М.М. Колісник; Нац. акад. держ. упр. при Президенті України. Харк. регіон. ін-т держ. упр. – Х., 2008. – 20 с.
16. Ярин Г. А. Исследование инновационно-инвестиционной системы управления промышленным предприятием / Г. А. Ярин; Федер. агентство по образованию, Урал. гос. экон. ун-т. – Екатеринбург: Изд-во Урал. гос. экон. ун-та, 2009. – 351 с.
17. Кужелева Г.О. Інвестиційна діяльність господарюючих суб'єктів у трансформаційній економіці: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.01 [Електронний ресурс] / Г.О. Кужелева; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2007. – 20 с.
18. Шарп Уильям Ф. Инвестиции Investments Серия: Университетский учебник / Уильям Ф. Шарп, Гордон Дж. Александер, Джеффри В. Бейли – Издательство: Инфра-М, 2010 г. – 1028 с.
19. Инвестиционная деятельность [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.invest-business.ru/invest-3.htm>
20. Закон України «Про інвестиційну діяльність» // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 1991 – N 47, ст.646

УДК 339.138

СЦЕНАРНЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ БАНКОМ

Гончаренко Т.П., Івашова Н.В.

В науковій роботі «Сценарне планування як сучасний інструмент стратегічного управління банком» дослідили економічну сутність поняття «сценарне планування», здійснили дефініцію поняття «сценарне планування», запропонували авторський підхід до процесу сценарного планування в банку, на основі врахування сучасного рівня розвитку планово-аналітичної діяльності вітчизняних банківських установ.

Постановка проблеми. Сучасний етап функціонування і розвитку вітчизняних банківських організацій характеризується надвисоким рівнем невизначеності, змінності й рухливості зовнішнього середовища. Фактори, які визначають напрями діяльності банків, їх можливості щодо розвитку, формування власної позиції на ринку, відносини з клієнтами, методи та прийоми управління змінюються настільки швидко, що банківські установи не встигають переорієнтувати поточну діяльність, не говорячи вже про стратегію.

Зміни, які відбуваються в зовнішньому середовищі є різними, і по своїй сутності, і за характером дії, і за глибиною впливу на діяльність банків, періодом та масштабом прояву, та ін. Передбачити окремі тенденції зовнішнього середовища легко, інші – майже неможливо, проте успіх діяльності загалом, та досягнення стратегічних цілей зокрема, залежить від здатності банку не тільки передбачати розвиток подій, але й готувати та втілювати відповідну реакцію. Одним з ведучих факторів успішної діяльності банку є вико-

ристання методики сценарного планування, яка дозволяє забезпечувати якісне і найбільш повне моделювання варіантів його розвитку.

Аналіз публікацій. Вивчення наукових джерел свідчить про те, що на даний момент практично відсутній вітчизняний теоретичний і методичний матеріал, що давав би можливість здійснювати ефективний аналіз досягнень в цій області, організувати та застосовувати методику сценарного планування в банківських організаціях. Практичний досвід використання даної методики вітчизняними банками майже відсутній, в іншому випадку інформація щодо її використання є закритою і не може бути надбанням широкого кола фахівців. Такі умови стримують розвиток даного напрямку стратегічного планування, впровадження новітніх ідей, методів та підходів вітчизняними науковцями і практикуючими економістами.

В цілому дослідження у напрямі теоретичного розвитку сценарного планування здійснюються закордонними вченими і в основному є на-